

**Alliance Numismatique
Européenne — Europees
Genootschap voor Munt-
en Penningkunde**

PUBLICATION PÉRIODIQUE — TIJDSCHRIFT

FONDATEURS — STICHTERS

RENÉ DE MARTELAERE

ANTOINE VANDEN BRANDEN

Secrétaire Général : DEWIT, Pierre, 4, Place Quentin Metsys, LOUVAIN
Algem. Sekretaris : 4, Quinten Metsysplaats, LEUVEN

Bulletin : DE MEY, Jean, 77, Dries, WATERMAAL
Tijdschrift :

Cotisation - Bijdrage :

Membre Protecteur : 200 fr. **Membre :** 150 fr au CCP 8460.38 de A.N.E. à Bruxelles
Beschermend lid : 200 fr **Lid :** 150 fr op P.C.R. 8460.38 van het E.G.M.P. te Brussel

Les membres étrangers versent la valeur correspondante.

Membres français : correspondance à HERSSENS, Willy, 40, Heuvelstraat, BOECHOUT

MARS 1963

— 3 —

MAART 1963

IMPORTANT

RETARDATAIRES : Ce bulletin sera le dernier à vous être adressé.

Nous vous prions de bien vouloir régulariser la cotisation pour l'année en cours et la verser immédiatement au C.C.P. N° 8460.38 de l'Alliance numismatique européenne, à Bruxelles.

BELANGRIJK

ACHTERBLIJVERS : Dit is het laatste maandblad dat toegezonden wordt.

Mogen wij u beleefd verzoeken ten spoedigste de verschuldigde bijdrage voor het lopende jaar te storten op P.C.R. N° 8460.38 van het Europees Genootschap voor Munt- en Penningkunde, Brussel.

DE OORSPRONG VAN DE BELGISCHE GELDEENHEID

De Heer V. JANSSENS heeft het hiernavolgend artikel in het tijdschrift van het personeel van de Nationale Bank van België laten verschijnen.

Wij danken de schrijver en de verantwoordelijken van het tijdschrift « BNB », die ons toegestaan hebben dit artikel over te nemen, dat eerst in het Nederlands en vervolgens in het Frans zal verschijnen.

De Redactie

DE WET VAN 1832.

Hoewel we over het algemeen weinig nadenken over de vertrouwde dingen waar we dagelijks mee omgaan, weten we toch allen iets af van de oorsprong van de Belgische frank. Dat weinige komt ongeveer hierop neer: kort na de oprichting van de Belgische Staat heeft de wetgever het gebruik van de frank als geldeenheid opgelegd, aanleunend bij het in Frankrijk bestaande muntstelsel; we zijn geneigd te geloven dat zulks gebeurde op grond van een natuurlijke genegenheid voor het land dat ons in de Omwenteling van 1830 geestelijk ter zijde stond.

Hiermee is echter onze nieuwsgierigheid niet helemaal bevredigd.

We weten dat het vaak tot de romantiek van een revolutie behoort het geldwezen grondig te hervormen en een nieuwe nationale munt uit te geven. In de inleidende nota bij het wetsontwerp van 17 februari 1832 komt dit o.m. duidelijk tot uiting in volgende opmerking: « L'histoire métallique est la plus durable: c'est donc par elle que nous devons inscrire dans l'avenir que Léopold fut le premier roi des Belges... ». Tijdens de zogenaamde « Brabantse Omwenteling » die in 1789 uitbrak, maar slechts gedurende enkele maanden stand-

ZILVEREN LEEUW 1790 GESLAGEN TE BRUSSEL GEDURENDE DE
« BRABANTSE OMWENTELING »

hield, werden aldus de « zilveren leeuw » en een « gouden leeuw » uitgegeven, die nog tot de meest geliefde speciën van de numismaten behoren. Aan een verandering van de geldeenheid werd toen evenwel niet gedacht. In 1830 echter bereikte de Revolutie duurzame resultaten en gaf ze aanleiding tot een gans nieuwe staatsinrichting. Ook de organisatie van het geldwezen werd blijkbaar op een gans nieuwe leest geschoeid.

Bij nader toezien was de verandering toch niet zo ingrijpend als op het eerste gezicht zou kunnen blijken, althans niet wat de geldeenheid betreft. De invoering van de frank betekende geen volstreekte nieuwigheid, het was geen « revolutionaire » maatregel.

In het aanvankelijke wetsontwerp van 17 februari 1832 was zelfs geen sprake van de frank, maar werd het Belgische pond als geldeenheid voorgesteld, met de bedoeling het onderscheid tegenover de Franse frank goed te doen uitkomen. Hoewel die bezorgdheid achteraf gegrond bleek, werd ze in 1832 na een eerste bespreking gemakkelijk afgewimpeld: in de ogen van de meeste parlementsleden kon ze niet opwegen tegen de voordelen die met een volledige aansluiting bij het Franse systeem verbonden schenen.

Een enkel parlements lid meende bovendien de gulden als nieuwe geldeenheid te moeten voorstellen. Hoewel de rook van de Revolutie nog maar pas was opgetrokken, klonk dat voorstel toch niet als een heiligschennis. De gulden was immers evenzeer een Brabantse als een Hollandse munt, zoals we verder nog zullen zien. Was men tegen de benaming « gulden » gekant, men was het nog meer tegen het Nederlandse geldsysteem dat nochtans reeds sedert 1816 de tiendelige indeling had aangenomen.

Tenslotte werd ook voorgesteld de Belgische geldeenheid « pentagram » te noemen, omdat ze vijf (in het Grieks: penta) gram zilver zou vertegenwoordigen. Alleen deze benaming was volledig nieuw, maar ze werd niet ernstig in aanmerking genomen.

Zowel het pond, als de gulden en de frank hadden in 1832 reeds een rijk verleden. De keuze van elk van deze drie geldeenheden kon op dat ogenblik gemakkelijk op historische gronden gerechtvaardigd worden. We zullen het aantonen, te beginnen met de frank.

DE OORSPRONG VAN DE FRANK

De geschiedenis van de frank klimt op tot omstreeks het midden van de 14^e eeuw. In 1360, op het einde van de regering van koning Jan II, werd in Frankrijk een goudstuk uitgegeven, met een gewicht van 3,88 gr. fijn goud (d.w.z. 218 maal de goudwaarde van de huidige Belgische frank), dat spoedig onder de benaming « frank » algemeen bekend werd. Over de oorsprong van die benaming bestaan verschillende meningen. Meestal wordt aangenomen dat ze afgeleid is

van het opschrift dat op het muntstuk voorkwam: « Johannes Dei gracia Francorum Rex » ⁽¹⁾. Sommigen knopen de oorsprong van die benaming vast aan de omstandigheid dat bedoeld goudstuk geslagen werd om de losprijs te betalen van de koning die in Engeland gevangen was: « Le chevalier (afgebeeld op het stuk) était « franc », c'est-à-dire libre, tandis que le roi était captif » ⁽²⁾. Wat er ook van zij, de benaming vond spoedig algemeen ingang en ze geraakte ook buiten de grenzen van Frankrijk bekend.

DE « FRANC A PIED » GESLAGEN IN 1365 DOOR DE FRANSE KONING KAREL V.
(vergroting)

In gepubliceerde rekeningen uit de jaren 1364-1365, die betrekking hebben op de bijdrage van de stad Rijsel in de losprijs van koning Jan en waarvan we onlangs toevallig kennis namen, komt de benaming « franc » of « frans dou roy » doorlopend voor ⁽³⁾. Enkele jaren later, in 1382, vinden we in onze gewesten reeds een tekst waarin sprake is van de frank: « Van gheleenden ghelde hem te verteerne up de reise dertich vransche vranken, valent 56 lb. 5 s. ». En nog in een lied uit die tijd: « Al hadwi dusent vranken, hi (de gastheer) ne gert van ons geen ander goet dan dat wi maken frisschen moet » ⁽⁴⁾. Meer nog, in de jaren 1386-1402 werden de rekeningen in de registers van de ontvangers-generaal van Brabant in franken opgeteld en

(1) M. M. DUBOIS, « Noms de monnaies », *Vie et langage*, n° 82, 1959, blz. 26.

(2) *Grand Larousse encyclopédique*, dl. V, 1962, blz. 171.

(3) DE LA FONS-MELICOCQ, « Documents pour servir à l'histoire des monnaies », *Revue de la Numismatique belge*, 4e reeks, dl. II, 1864, blz. 457-469.

(4) E. VERWIJS en J. VERDAM, *Middelnederlandsch Woordenboek*, 1889, dl. IX, 1, kol. 1241-1242. Over de schrijfwijze en uitspraak van het woord « frank » in het Nederlands, zie G. J. STEENBERGEN, « Frank » als naam van onze munt, *Leuvense Bijdragen*, LI, 1962, 1^e afl., blz. 91-96.

afgesloten; de uitgaven en ontvangsten in ander geld werden in franken omgezet ⁽¹⁾. Hieruit blijkt dus reeds het gebruik van de frank als rekenmunt.

Belangrijk voor de verdere geschiedenis van de frank was het feit dat zijn wettelijke waarde aanvankelijk samenviel met de geldeenheid; de opgelegde koers bedroeg inderdaad 20 sols, d.w.z. één pond. In de geest van de mensen werden « frank » en « pond » aldus synoniem. Bij de verdere geschiedenis van de frank als muntstuk kunnen we niet lang stilblijven. Na de « franc à cheval » die een figuur te paard voorstelde, volgde in 1365 de aanmuntig van de « franc à pied », met de afbeelding van een koning te voet. Daarna werden geen gouden frankstukken meer geslagen. In 1575, onder de regering van Hendrik III, werd een groot zilverstuk geslagen met een wettelijke koers van 20 sols of één pond, dat eveneens de benaming « frank » kreeg. Het werd in onze gewesten onmiddellijk onder de wettelijke gangbare speciën opgenomen: omstreeks het jaar 1600 had het hier te lande een koers van 20 stuivers, zodat de zilveren frank voor het publiek met de gulden samenviel. Men noemde hem « le franc de France » ⁽²⁾ of nog « den franc van Frankrijck » of « Francxschen franck » ⁽³⁾. Van 1617 af wordt de frank in onze muntordonnanties niet meer vermeld. In Frankrijk zelf werd hij afgeschaft in het jaar 1641.

Op dat ogenblik was echter het gebruik van de term « frank » om de geldeenheid aan te duiden reeds vast in de geesten geankerend, zelfs buiten de grenzen van het huidige Frankrijk. In 1748, op een ogenblik dus dat de frank niet wettelijk bestond, geeft de *Dictionnaire universel de Commerce* bij het woord franc volgende omschrijving: « monnaie de compte dont on se sert en France et qui est de la même valeur que la livre, c'est-à-dire, de vingt sols tournois, ou du tiers de l'écu... » ⁽⁴⁾. In Zwitserland werden in 1757, méér dan dertig jaren voor de Franse Revolutie, zilveren franken geslagen in Bern en later in Solothûrn, Bazel en Lüzern. In 1799 werd de frank de wettelijke geldeenheid van de Helvetische Republiek.

Wanneer tijdens de Franse Revolutie besloten werd het geldsysteem volledig te hervormen, dacht men er aanvankelijk aan het honderdste deel van de kilogram als geldeenheid in te voeren onder de benaming « grave » ⁽⁵⁾. Dat ontwerp-decreet van 1793 bleef ech-

(1) G. CUMONT, *Étude sur le cours des monnaies au Brabant ... depuis 1383 jusqu'à 1406*, Brussel, 1902, blz. 6-7.

(2) *Recueil des Ordonnances des Pays-Bas*, 2e reeks, Les ordonnances monétaires du XVIIe siècle, Brussel, 1914, blz. 4.

(3) J. A. N. KNUITTEL, *Woordenboek der Nederlandse Taal*, dl. III, Leiden, 1916, blz. 4664.

(4) J. SAVARY DES BRUSLONS en P. L. SAVARY, *Dictionnaire universel de Commerce*, dl. II, Parijs, 1748, blz. 1374.

(5) H. COSTES, *Les institutions monétaires de la France*, Parijs, 1885, blz. 6-7.

ter een dode letter; de wet van 7 april 1795 voerde definitief als rekenenheid de frank in. Men kon dan echter het eigenaardige feit vaststellen dat ook het pond, hoewel wettelijk afgeschaft, nog verder in gebruik bleef. De Dictionnaire de l'Académie Française van 1814 stelt vast dat de benaming « franc » niet gebruikt wordt in het enkelvoud, noch met de getallen 1, 2, 3 en 5 en ook niet wanneer het hoofdgetal gevolgd wordt door een tiendelig getal; men zegde bijvoorbeeld nooit « quatre francs 10 sous » maar wel « quatre livres dix sous »⁽¹⁾. Dat zonderlinge onderscheid in het gebruik van de geldeenheid vond zijn verklaring hier in dat men i.p.v. 3 frank steeds sprak van 1 écu en dat verder het publiek steeds de voorkeur gegeven had aan het gebruik van 20 sous, 40 sous en 100 sous i.p.v. 1 frank, 2 frank en 5 frank⁽²⁾.

Ook in de Zuidelijke Nederlanden werden de frank en het pond in de eerste decennia van de xixe eeuw doorlopend gebruikt. De wet van 1832 kon aldus bij de keuze van de frank als geldeenheid op bestaande toestanden voortbouwen.

DE OORSPRONG VAN HET POND

Wij zegden reeds dat in 1832 het « Belgisch pond » aanvankelijk als geldeenheid voorgesteld werd. Het spreekt vanzelf dat hiervoor sterke historische motieven moeten voorhanden geweest zijn. Daarover zullen we het nu hebben. Meteen krijgen we de gelegenheid een licht te werpen op de gezamenlijke Westeuropese geldgeschiedenis.

De benamingen van het rekengeld in West-Europa zijn van Romeinse oorsprong en kregen hun vaste betekenis ten tijde van Karel de Grote. Voordien, d.w.z. onder de Merovingische koningen, speelde een Romeinse gouden munt, de « solidus », de rol van munteenheid. Er bestond ook een zilveren munt van lagere waarde, die men gewoonlijk « denarius » noemde. Tussen de solidus en de denarius hebben verschillende verhoudingen bestaan, maar de *lex ribuaria* kende reeds de verhouding 1 tot 12, die in de latere Westeuropese muntstelsels en nu nog in Engeland is blijven bestaan. In de benamingen solidus en denarius herkennen we onmiddellijk de Franse woorden « sol » of « sou » en « denier ».

Ten tijde van de Karolingers Pepijn III (de Korte) en Karel de Grote werd, ingevolge de schaarste aan goudmetaal, de aanmuntning van goudstukken stopgezet. Pepijn III liet zilveren penningen slaan en de verhouding 12 tot 1 t.o.v. de solidus werd officieel vastgelegd.

(1) *Dictionnaire de l'Académie Française*, dl. I, Parijs, 1814, blz. 618.

(2) R. SEDILLOT, *Histoire d'une monnaie des origines à nos jours*, Parijs, 1953, blz. 78-79.

Op dat ogenblik was de gewichtseenheid het Romeinse pond (*libra*) dat overeenstemde met een gewicht van 240 zilveren penningen, zoals zij onder de regering van Karel de Grote geslagen werden. Aldus vond de gewoonte ingang een groot bedrag uit te drukken in ponden van 240 penningen en vermits 1 solidus (overeenstemmend met het Nederlandse woord « schelling ») gelijk was aan 12 penningen kreeg men de verhouding 1 pond = 20 schellingen of 240 penningen.

Op dat ogenblik viel het pond als geldeenheid nog samen met het pond als gewichtseenheid. Na een zekere tijd echter werd het zilvergewicht van de penningen verlaagd, maar niettemin bleef men de benaming pond gebruiken om een bedrag van 240 penningen aan te duiden. Van toen af begon het pond als geldeenheid zijn eigen bestaan: het vertegenwoordigde een hoeveelheid zilver die kleiner was dan een pond gewicht.

Ten tijde van Karel de Grote en in de eerste eeuwen daarna heeft het pond als muntstuk nooit bestaan. Het eerste muntstuk met de waarde van één pond was de frank, zodat gemakkelijk de gewoonte ontstond de frank en het pond dooreen te gebruiken om de geldeenheid aan te duiden. Wij moeten nu nog even de draad van de geschiedenis opnemen om met de gebeurtenissen van 1832 aan te knopen.

De versnippering van het Karolingische Rijk en van de centrale staatsstructuur had ook een verbrokkeling van het monetair systeem tot gevolg. Die verbrokkeling vond steeds haar vertrekpunt en haar uitdrukking in de werkelijke speciën. In Engeland bijvoorbeeld werden penningen geslagen met een andere zilverwaarde dan de penningen op het vasteland, zodat het pond, fictief veelvoud van die penningen, een andere waarde kreeg dan het pond op het vasteland. Die Engelse penningen werden vanaf een zeker tijdstip (omstreeks het jaar 900) « sterlings » genaamd, misschien omdat op sommige van die stukken op dat ogenblik een ster afgebeeld was, volgens anderen omdat zij aanvankelijk geslagen werden op een kasteel dat de naam Sterling droeg⁽²⁾ en volgens nog anderen omdat zij voor het eerste in omloop gebracht werden door mensen uit het oosten, « Easterlings » genaamd. Vandaar de benaming pond sterling waar wij thans allen mee vertrouwd zijn.

BAR: EDUARD I (1302-37). MUNT VAN HET STERLING TYPE
GESLAGEN TE SAINT MIHIEL

(1) ABOT DE BAZINGHEN, *Traité des monnaies*, dl. II, Parijs, 1764, blz. 602.

In Frankrijk, waar na de periode van de verbrokkeling het proces van éénmaking sneller verliep dan in de overige Westeuropese gebieden, werden in de xiiie eeuw twee penningen met verschillende waarde geslagen: de « parisis » en de « tournois »; hun waarde stond in de verhouding 5 parisis = 4 tournois. Vandaar het gebruik van twee rekensystemen: het pond parisis (vooral in het Noorden van het Koninkrijk) en het pond tournois (vooral in het Westen). Dit laatste werd het officiële rekensysteem in Frankrijk. Het pond parisis dat ook in Vlaanderen veel in gebruik was, werd afgeschaft in april 1667. Het pond tournois was, zoals we gezien hebben, nog in gebruik in de xix^e eeuw.

DE OORSPRONG VAN DE GULDEN

Op het einde van het Oud Regiem was de gulden de wettelijke geldeenheid in de Zuidelijke Nederlanden. Vaak werd hij aangeduid met de benaming « Brabantse gulden ». De geschiedenis van die munt brengt ons midden in de geldgeschiedenis van de gebieden die het huidige België vormen.

Vooreerst enkele woorden toelichting over de oorsprong van de benaming (1). De gulden was oorspronkelijk, zoals de naam reeds aanduidt, een gouden munt die in de loop van de xiii^e eeuw voor het eerst geslagen werd door de stad Florence; ze werd florenus genoemd naar het stadsembleem de lelie, flos, op de keerzijde. Venetië bracht omstreeks die tijd de dukaat in omloop en Genua de genovino. Al deze stukken hadden aanvankelijk hetzelfde gewicht (3,54 gr. fijn goud).

De florijn vond weldra grote verbreiding in Spanje, Frankrijk, de Nederlanden en West-Duitsland, waar hij in de eerste helft van de xiv^e eeuw een van de meest gezochte munten voor grote betalingen was. In onze streken wordt hij omstreeks 1300 het eerst genoemd, aanvankelijk als gouden of gulden « hallinc », weldra als gulden zonder meer. In 1434 zal Filips de Goede voor het eerst een nationale gulden laten slaan. Vóór wij het daarover hebben, moeten wij echter terugkeren tot de geschiedenis van het eigenlijke geldsysteem van onze gewesten.

We hebben hierboven reeds verhaald dat tijdens de eerste eeuwen volgend op de regering van Karel de Grote in West-Europa slechts zilveren penningen geslagen werden, in Engeland sterlings genaamd, terwijl in Frankrijk de tournois en de parisis, de eerste in het westen, de tweede in het noorden, een overwegende plaats innamen. Ook in Vlaanderen werden zilveren penningen geslagen, terwijl men anderzijds ook de Leuvense penning en de Luikse penning, elk met een

verschillend gewicht, kende. Aldus sprak men van het pond Vlaams, het pond Leuvens en het pond Luiks om een waarde van 240 bedoelde penningen aan te duiden.

In het midden van de xiii^e eeuw sloot het Vlaamse geldsysteem aan bij het Franse parisis-systeem.

Omstreeks die tijd, toen enerzijds het gewicht van de penning steeds verder gedaald was, in vele streken tot beneden 0,5 gr., anderzijds de economische ontwikkeling hogere eisen ging stellen aan de geldvoorraad, ontstond een sterke behoefte aan grotere muntstukken. De Italiaanse steden begonnen met de uitgifte van gouden speciën, waaronder de florijn. Voor onze streken was in het bijzonder van belang het door Lodewijk IX van Frankrijk in 1266 ingevoerde grote zilverstuk, de tourse groot (4,22 gr.) gelijk aan 12 Franse penningen. Dit muntstuk vond weldra ook buiten Frankrijk, vooral in Vlaanderen en Brabant, ingang. Nog vóór het einde van de eeuw verdrong het de Engelse sterling, het voordien grootste zilverstuk. Tussen Vlaanderen en Brabant werden monetaire overeenkomsten gesloten ertoe strekkend stukken met gelijk gewicht en gehalte uit te geven.

Aanvankelijk werd de Vlaamse en Brabantse groot in de waardedaling van het overeenstemmende Franse stuk meegetrokken. In 1337 echter werd, zoals na de oorlog 1914-1918, de band met het Franse geldsysteem verbroken en kreeg de Vlaamse en Brabantse groot een eigen bestaan. Het pond Vlaams, voortaan veelvoud van 240 groten, was het meest gebruikte rekensysteem.

In weerwil van verschillende monetaire overeenkomsten tussen Vlaanderen en Brabant, vertoonde het geldwezen in de Zuidelijke Nederlanden nog een sterke verbrokkeling. De Bourgondische hertogen en meer in het bijzonder Filips de Goede stelden hieraan een einde. In 1434 werden voor de gezamenlijke Nederlanden (Vlaanderen, Brabant, Henegouwen, Limburg, Holland, enz.) de eerste werkelijke nationale speciën uitgegeven, waaronder meer in het bijzonder de gouden Filippus-gulden (met de afbeelding van de hertog te paard) en een dubbele groot die weldra de nog niet verklaarde naam stuiver kreeg. Meer en meer werd de rekenwijze in ponden, schellingen en groten Vlaams verdrongen door stelsels met de stuiver van 2 groot als basis.

De Filippus-gulden werd nooit als rekenmunt gebruikt. Hij werd in 1521 vervangen door de lichtere Carolus-gulden ter waarde van 20 stuivers, met de beeldenaar van Karel V. In 1526 vaardigde deze laatste een **ordonnantie uit waarbij hij bevel gaf in alle Nederlanden in het vervolg bedragen niet meer uit te drukken in plaatselijke ponden, maar uitsluitend in Carolus-guldens van 20 stuivers**. Wel werd dit voorschrift niet terstond algemeen nageleefd, maar het droeg ertoe bij dat op de duur het begrip Carolus-gulden, of kortweg

(1) Zie daarover H. E. VAN GELDER, « De oorsprong van de gulden », in *Muntverslag over het jaar 1951*, 's Gravenhage, 1952, blz. 35.

gulden, algemeen gebezigd werd als rekeneenheid ter aanduiding van een bedrag van 20 stuivers.

In de internationale handel en het bankwezen bleef echter tot het einde van het Oud-Regiem het pond Vlaams de algemeen gebruikte rekenmunt. Het had een waarde van 6 gulden, vermits, zoals wij gezien hebben, de stuiver (20^e deel van de gulden) overeenstemde met 2 groten (240^e deel van het pond).

BELGISCHE FRANK EN BELGA

De toelichting bij het wetsontwerp van 17 februari 1832 motiveerde als volgt de keuze van de benaming « Belgisch pond »: Quoiqu'ayant la même valeur, les mêmes multiples et les mêmes divisions que le

FRANKRIJK: FRANC 1898 GESLAGEN TE PARIJS

franc, nous avons cru devoir donner à notre unité monétaire le nom de Livre Belge, afin de lui imprimer un caractère distinctif, qui, sans nous priver des avantages du système français, permet de ne pas le confondre en tout avec le nôtre ».

De centrale afdeling van de Kamers van Volksvertegenwoordigers sprak zich niettemin met een grote meerderheid uit ten voordele van de benaming frank. In haar verslag zegde zij daarover onder meer: « que lorsqu'on emprunte à ses voisins une chose utile et raisonnable, on peut, sans scrupule, lui conserver le nom qu'ils lui ont donné; qu'il y aurait puérilité et petitesse, à vouloir se nationaliser, en appelant les choses autrement que par leur nom; que le mot livre à plusieurs acceptions très diverses, et qu'il désigne, ainsi que celui de florin, et aussi bien dans nos provinces qu'à l'étranger, une unité monétaire de valeur très différente; que l'adoption de l'un ou de l'autre de ces noms ne serait donc propre qu'à produire cette confusion dans le langage, qui est inhérente à toute dénomination commune appliquée à des choses différant essentiellement entre elles ... ».

Toch heeft men later de benaming frank als hinderlijk gevoeld, vooral in de jaren na de eerste wereldoorlog toen men vreesde dat de Belgische frank, op grond van psychologische motieven, in alle moeilijkheden van de Franse frank zou meegetrokken worden. Met het oog daarop voerde een koninklijk besluit van 25 oktober 1926

EXPOSITION.

La Section de Bruxelles nous prie de communiquer que son Exposition « *Horizons Numismatiques* » qui se tiendra à la Banque Lambert, 11, rue des Colonies à Bruxelles, à 100 m. de la gare centrale, sera ouverte du 22 mars au 18 avril 1963, de 9 à 17 heures en semaine, de 10 à 17 h. les samedi, dimanche et jours fériés.

Tous les membres de l'Alliance, avec famille, amis et connaissances y sont cordialement invités.

Vingt exposants avec vingt-six thèmes, embrassant toute la Numismatique, dans ses manifestations les plus diverses, totalisant plus de 2.000 pièces, vous soumettront le fruit de leurs recherches.

Un catalogue sommaire, gracieux, sera remis à tout visiteur qui en fera la demande.

* * *

AFDELING ANTWERPEN. — Deze hield op 12 jan. ll. haar eerste bijeenkomst van '63.

Na de beste wensen voor 1963 en voor innige samenwerking in 't nieuwe jaar door de Heer De Baeck, plaatselijk voorzitter, leidde Mej. Lallemand van het Munt- en Penningkabinet te Brussel, in het Nederlands de spreker in: doctor LIPPENS, Atheneumleraar te Brussel en medewerker aan voornoemd kabinet, die onlangs de jetons herklasseerde.

De Heer Lippens kwam te Antwerpen spreken over het Munt- en Penningkabinet te Brussel. De spreekbeurt werd opgeluisterd met dia's.

Laat ons alvast zeggen, dat de Heer Lippens een persoonlijk cachet legde in zijn uiteenzetting: van droge historiek geen spraak! De historiek over ontstaan, groei, uitbreiding en diensten van het kabinet werd in al zijn fazen begeleid en verduidelijkt door een keur van kleur- e. a. dia's. Vooral werd het historisch aspect en de esthetische waarde beklemtoond van de geprojecteerde munten en penningen, dokumenten en bij vertonen van de nieuwe muntenkasten.

Ruim twee uur boeide spreker de talrijke aanwezigen.

Tot slot werd eenieder vriendelijk en dringend uitgenodigd tot een bezoek of studie ter plaatse (dagelijks toegankelijk: 9-12 uur en 14-17u30).

Een luid applaus en een warm dankwoord vanwege de luisteraars en van de Heer Voorzitter onderstreepten het succes van deze interessante en leerzame namiddag.

P. P.F.J.

NOUVELLES DES SECTIONS

GAND.

Les réunions de la section auront lieu au :

**Café « DAMBERD », Koornmarkt
à Gand**

(Anciennement BRITANIA).

De vergaderingen van de sectie zullen plaats hebben in het

**Café « DAMBERD », Koornmarkt,
te Gent.**

(Vroeger BRITANIA).

* * *

BRUGGE. Vergadering van de 14 december 1962.

De opkomst mocht vrij talrijk genoemd worden, vermits 20 leden aanwezig waren.

Twee nieuwe leden zijn voorgesteld, het zijn de Heren LIÉTARD E. en TONDAT R.

Na enkele bijzondere punten te hebben aangehaald in verband met de numismatiek, alsmede de eerste elementaire begrippen tot het innen van het lidgeld voor het jaar 1963.

Vervolgens werd het woord verleend aan de Heer CLABAU, die een korte spreekbeurt hield over « Nood- en Belegeringsmunten ». De spreker liet talrijke specimen rondgaan, zodat een aanschouwelijk beeld veel commentaar overbodig maakte. Onnodig te zeggen dat de Heer CLABAU een welverdiend applaus te beurt viel.

De voorzitter dankte al de leden voor hun inspanningen tijdens het jaar 1962. Hij drukte vooral de wens uit dat het nieuwe jaar eveneens in het teken van de vooruitgang zou mogen staan en dat de leden zoveel mogelijk de vergaderingen zouden bijwonen.

Te 22,30 u., werd de vergadering gesloten.

CHARLEROL. Réunion du 18 novembre 1962.

La séance est ouverte à 10 h. sous la présidence de Maître Ausselet. Treize membres sont présents.

Le président rappelle aux membres l'obligation de se mettre en règle en ce qui concerne la cotisation de 1963.

L'assemblée est priée de se prononcer sur le fait de savoir si la séance du mois prochain peut être fixée un dimanche plus tôt afin de permettre aux membres venant d'autres sections d'assister à cette séance.

Le secrétaire procède à la distribution de la seule nouveauté du mois, à savoir : le dollar de Formose.

La séance est levée à 11 h 45.

een nieuwe geldeenheid in, belga genaamd, die voor de noteringen op de internationale valutamarkten zou gebruikt worden. In het binnenland echter bleef de frank de wettelijke geldeenheid. Van officiële zijde werd die maatregel voorgesteld als een tastbaar bewijs dat de nationale geldeenheid gestabiliseerd was op een eigen vaste basis. Nog andere motieven, waarbij wij hier niet kunnen stilblijven, werden aangevoerd om die beslissing te rechtvaardigen.

De bedoeling heeft ook bestaan van de belga de uitsluitende Belgische geldeenheid te maken.

In werkelijkheid is hiervan niets terecht gekomen. Hoewel op de biljetten van de Nationale Bank van dat ogenblik af de bedragen zowel in franken als in belga's uitgedrukt waren, vond de nieuwe benaming feitelijk nooit ingang in de gewoonten van het publiek en zelfs in de betrekkingen met het buitenland nam zij in de praktijk nooit de plaats in van de Belgische frank. De officiële wisselkoersen bleven wel in belga's uitgedrukt. Ook werd het vijf frank-stuk in de volksmond vaak belga genoemd.

Na de tweede wereldoorlog geraakte de belga steeds meer in onbruik. De betalingsakkoorden met het buitenland maakten er geen gewag meer van, evenmin als de wettelijke teksten betreffende de geldhervorming. De psychologische redenen die in 1926, zoals in 1832, ingeroepen werden, hadden hun betekenis verloren. Op voorstel van Minister De Voghel werd bij besluitwet van 8 januari 1946 de belga dan ook afgeschaft. Voortaan zouden de biljetten van de Nationale Bank uitsluitend in franken luiden.

Hiermee komen wij aan het einde van een lange geschiedenis die wij zo bondig mogelijk verhaald hebben. Het ziet er naar uit dat de frank in West-Europa nog lang als geldeenheid zal voortleven, naast het pond, de gulden en andere geldeenheden. Uit dit overzicht blijkt dat al deze rekenmunten behoren tot één grote familie (samen trouwens met de dollar, de mark, e. a.) die in de Middeleeuwen haar oorsprong vindt.

V. JANSSENS.

* * *

ÉCHOS DU MONDE NUMISMATIQUE

USA. Durant l'Exposition Universelle de Seattle, un méreau d'une valeur d'un dollar a été émis. Cette pièce de cuivre, d'un poids de 20,9 g. et de 39 mm. de diamètre, se présente comme suit :

D. Voir cliché.

R. En plein champ. GOOD FOR — ONE — DOLLAR IN TRADE DURING AMERICA'S SPACE-AGE WORLD FAIR. CENTURY 21 EXPOSITION. AT THE EXPOSITION GROUNDS OR AT ANY COOPERATING BUSINESS IN WASHINGTON STATE THROUGH OCTOBER 21, 1962.

En dessous une allégorie composée d'épis, d'une silhouette de la carte de U.S.A. et du drapeau de l'État de Washington.

Finlande :

La Finlande a opéré une réforme monétaire semblable à celle qui a eu lieu en France, c.-à-d. que la valeur faciale des pièces finlandaises a été multipliée par cent. Cette réforme a pris cours officiel à partir du premier janvier 1963. A cette date ce pays a mis en circulation les monnaies suivantes :

- 1 penni**, 1963, en cuivre (*type Yeoman 47, 1 markka, en fer*).
- 5 penniä**, 1963, en cuivre (*type Yeoman 48, 5 markkaa, en fer*).
- 10 penniä**, 1963, en bronze d'aluminium (*type Y. 49, 10 markkaa*).
- 20 penniä**, 1963, en bronze d'aluminium (*type Y. 50, 20 markkaa*).
- 50 penniä**, 1963, en bronze d'aluminium (*type Y. 51, 50 markkaa*).

Les pièces de 10, 20 et 50 penniä diffèrent, outre la date, par le remplacement des deux épis, accostant la date sur les anciennes pièces, par des rosaces formées de six globules. Le cercle plain qui entourait le lion finlandais a disparu sur les nouvelles pièces, ainsi que les huit rosaces qui étaient placées dans le champ. Les légendes sont les mêmes mais elles ont été gravées en d'autres caractères. Les pièces de 1 et de 5 penniä qui sont en cuivre, sont au même type que les anciennes pièces de 1 et de 5 markkaa mais les lettres des légendes ont également changé de forme. Les deux crochets (symbolisant une poignée de mains) qui se trouvaient à droite du chiffre de la valeur ont été renversés.

Les nouveaux billets émis à la même occasion sont les suivants :

- 1 Markkaa**, 1963 (*remplaçant celui de 100 Markkaa de 1957*).
- 5 Markkaa**, 1963 (*remplaçant celui de 500 Markkaa de 1956*).
- 10 Markkaa**, 1963 (*remplaçant celui de 1000 Markkaa de 1955*).
- 50 Markkaa**, 1963 (*remplaçant celui de 5000 Markkaa de 1955*).
- 100 Markkaa**, 1963 (*remplaçant celui de 10000 Markkaa de 1955*).

Les billets sont au même type que ceux de l'émission précédente et la couleur est la même sauf que la teinte est plus foncée sur le billet de 50 (nouveaux) Markkaa et plus claire sur les quatre autres. Seul le billet de 100 Markkaa est changé par rapport à son équivalent de 10.000 (anciens) Markkaa. Le portrait de J. V. Snelman qui se trouve au centre du billet ancien est placé à gauche sur le nouveau. Les anciens billets de 1955 portent la valeur en toutes lettres, en finlandais au droit du billet et en suédois au revers. Sur les nouveaux billets de 10, 20 et 50 Markkaa on a ajouté la valeur en finlandais au revers. Les nouveaux billets de 1 et de 5 Markkaa n'ont pas changé par rapport aux anciens de 100 et de 500 Markkaa. Ces derniers portaient déjà la valeur en finlandais au revers.

Vatican :

La Cité du Vatican vient d'émettre à l'occasion du Concile œcuménique une série de monnaies commémoratives.

500 lire : *argent, module 29 mm, poids 11 g.*

D/ Buste de S. S. le Pape à gauche, il est coiffé de la tiare.
IOANNES XXIII PONTIFEX MAXIMUS A.IV. sous le buste GIANPAOLI.

R/ Le Souverain Pontife assis au milieu de ses cardinaux, ils sont survolés par le Saint-Esprit (colombe).
CONCILIUM . OEC . VAT . II . A . MCMLXII . INITUM.
en exergue : CITTÀ DEL VATICANO L. 500.

Tranche : OBOEDIENTIA . ET . PAX + + +

100 lire : *acmonital, module 27 mm, poids 8 g.*

D/ Idem que précédent sauf buste à droite.

R/ Idem que précédent sauf valeur.

Tranche cannelée.

50 lire : *acmonital, module 24,8 mm, poids 6,25 g.*

D/ Idem que précédent.

R/ Idem que précédent sauf valeur.

Tranche cannelée.

20 lire : *Aluminium-bronze, module 21 mm, poids 3,6 g.*

D/ Buste à gauche, le Saint Père est coiffé d'un bonnet. Légende, comme précédent.

R/ Colombe en vol. CONCILIUM . OEC . VAT . II . A .
MCMLXII . INITUM . en exergue CITTÀ DEL VATICANO . L . 20.

Tranche cannelée.

10 lire : *italma, module 23,3 mm, poids 1,6 g.*

D/ Idem que pièce de 500 lire.

R/ Idem que pièce de 500 lire sauf valeur.

Tranche lisse.

- 5 lire :** *italma*, module 20 mm, poids 1 g.
 D/ Buste à droite et coiffé d'un bonnet.
 R/ Idem que précédent sauf valeur.
 Tranche lisse.
- 2 lire :** *italma*, module 18 mm, poids 0,8 g.
 D/ Armes du Souverain Pontife. Légende idem que précédente
 R/ Idem que précédent.
 Tranche cannelée.
- 1 lire :** *italma*, module 17 mm, poids 0,62 g.
 D/ et R/ comme précédent sauf valeur.
 Tranche lisse.

CATALOGUE DES BILLETS DE LA BANQUE DE L'ALGÉRIE ET DE LA TUNISIE (suite)

- N° 83 : 100 F. Type 1938.** Le même billet sans filigrane, mais papier marqué : BANQUE DE L'ALGÉRIE.
- N° 84 : 100 F. Type 1938.** Le n° 82 avec surcharge "TUNISIE" depuis le 20 septembre 1939.
- N° 85 : 100 F. Type 1938.** Le n° 83 avec surcharge "TUNISIE" depuis le 20 septembre 1939.
- N° 86 : 1000 F. Type 1940.** (Format (194 × 131) *filigrane* : profil de femme européenne, impression multicolore.
Recto : Exploitation viticole en Algérie avec un couple au premier plan.
Verso : à gauche, tête de femme européenne.
Date de création : 2 janvier 1941.
Dates des émissions : à partir du 19 janvier 1942.
- N° 87 : 1.000 F. Type 1940.** Le même billet sans filigrane, mais papier marqué « Banque de l'Algérie ».
- N° 88 : 1.000 F. Type 1940.** Le n° 86 avec surcharge "TUNISIE" depuis le 13 mars 1941.
- N° 89 : 1.000 F. Type 1940.** Le n° 87 avec surcharge "TUNISIE" depuis le 13 mars 1941.
- N° 90 : 1.000 F. Type 1940.** modifié, portant : BANQUE DE L'ALGERIE + TUNISIE, sur deux lignes (donc sans surcharge « Tunisie »).
 C'est le même type que le n° 86, avec filigrane : profil de femme européenne, de plus le verso a le texte et les chiffres entièrement en caractères arabes.
Date de création : 2 septembre 1946.
Dates des émissions : à partir du 13 novembre 1947.

Observation : A noter que le n° 87 (1.000 F avec papier marqué « Banque de l'Algérie ») se trouve également avec la surcharge TRÉSOR pour servir en Corse pendant la guerre.

- N° 91 : 5 F. Type 1942.** (Format 98 × 60) ; pas de filigrane ; impression verte.
Recto : rosaces concentriques guillochées, avec chiffre 5 au centre.
Verso : à gauche des palmes et à droite buste de femme couronnée d'épis.
Date de création : 16 novembre 1942.
Dates des émissions : à partir du 6 février 1943.
- N° 92 : 5.000 F. Type 1942.** (Format 235 × 137) ; *filigrane* : profil de mauresque ; impression : multicolore ; couleur dominante : rose orangé.
Recto : tête de jeune fille musulmane ; à droite, femme tenant un flambeau, à ses pieds un jeune indigène nu.
Verso : deux femmes musulmanes tenant des amphores et montagnes à l'arrière plan.
 (C'est le même type d'illustration que le 500 F du n° 74).
Date de création : 11 novembre 1942.
Dates des émissions : à partir du 26 octobre 1943.
- N° 93 : 5.000 F. Type 1942.** Ci-dessus avec surcharge noire "TUNISIE" à partir du 10 février 1942 (Voir n° 92).
- N° 94 : 20 F. Type 1943.** (Format 124 × 90) ; sans filigrane, mais papier marqué « Banque de l'Algérie ».
 Cette coupure est la réduction du 20 F. type 1912 n° 66 à l'exception des 2 médaillons et filigranes.
Date de création : 11 novembre 1942.
Dates des émissions : à partir du 26 octobre 1943.
- N° 95 : 20 F. Type 1943.** ci-dessus avec surcharge "TUNISIE" à partir du 5 janvier 1943 (Voir n° 94).
- N° 96 : 5 F. Type 1944.** (Format 98 × 60) ; sans filigrane. Impression multicolore. Cette coupure reproduit les sujets principaux du type 1924 n° 72.
Dates de création : 8 février 1944 et 2 octobre 1944.
Dates des émissions : à partir du 19 août 1944.
- N° 97 : 5 F. Type 1944.** Ci-dessus avec surcharge "TUNISIE" avec dates : 8 février 1944 et 2 octobre 1944 (Voir n° 96).
- N° 98 : 500 F. Type 1943.** (Format 196 × 199) ; sans filigrane.
 Coupure tirée sur papier marqué « Banque de l'Algérie »,
 Impression : vert, bleu, bistre, violet ; teinte dominante : vert.
Recto : à gauche, 2 enfants nus ; à droite : Chamelier et sa monture.

- Verso** : femme assise (allégorie de la France) ayant à ses côtés un livre ouvert, une épée et des parchemins roulés ; un enfant indigène nu lui offre des fruits.
Date de création : 29 mars 1943.
Dates des émissions : à partir du 13 septembre 1943.
 (Mêmes illustrations que pour le billet de 100 F n° 70).
- N° 99 : 500 F. Type 1943.** Ci-dessus avec surcharge "TUNISIE" à partir du 15 mars 1943.
Dates des émissions : à partir du 13 septembre 1943.
- N° 100 : 500 F. Type 1944.** (Format 196 × 119), *impression* : teinte dominante : violacée.
 C'est exactement le même type que le n° 98 ci-dessus qui ne diffère que par sa teinte.
Date de création : 15 septembre 1944 (date unique et pour l'Algérie seulement).
- N° 101 : 100 F. Type 1946.** (Format 141 × 73), *filigrane* : profil de mauresque. *Impression multicolore.* Créé spécialement pour la Tunisie. BANQUE de L'ALGÉRIE - TUNISIE en titre.
Recto : à gauche., cintre d'un portique romain ; à droite, tête d'Hermès de Praxitèle.
Verso : déchargement d'un bateau d'après une mosaïque antique de Sousse.
Date de création : 4 novembre 1946.
Dates des émissions : à partir du 26 mars 1947.
- N° 102 : 20 F. Type 1946.** (Format 108 + 67) ; sans *filigrane* ; *impression* : vert, jaune, marron, noir. *Couleur dominante* : vert.
 BANQUE DE L'ALGÉRIE en titre.
Recto et verso : bandes diverses de dessins et d'arabesques.
Date de création : 4 juin 1948.
Dates des émissions : à partir du 15 avril 1949.
- N° 103 : 20 F. Type 1946.** Identique au n° 102 mais avec : BANQUE DE L'ALGÉRIE TUNISIE.
Date de création : pour la Tunisie 4 juin 1948.
- N° 104 : 50 F. Type 1946.** (Format 136 + 68), sans *filigrane*.
 BANQUE DE L'ALGERIE & DE LA TUNISIE. *Impression bleu et rosé, fond multicolore.*
Recto : à gauche, le nombre 50 en caractères blancs sur fond bleu hachuré.
Verso : fond multicolore et rosace centrale de motifs circulaires flanquée de deux demi rosaces.
 Toutes les inscriptions du verso sont en arabe.
 Cette coupure n'a été émise qu'en Tunisie.
Date de création : 3 février 1949.

- N° 105 : 500 F. Type 1946.** (Format 159 × 82) *filigrane* : profil de mauresque.
 BANQUE de L'ALGERIE et de la TUNISIE.
Impression multicolore, teinte dominante : vert.
Recto : Dans l'encadrement d'un portique, tête de Victoire ailée, d'après un bronze.
Verso : au centre, Cyclopes forgeant.
 Coupure exclusivement réservée à la Tunisie.
Date de création : 11 décembre 1946.
Dates des émissions : à partir du 24 décembre 1948.
- N° 106 : 1.000 F. Type 1946.** (Format 185 × 92) ; *filigrane* : profil de mauresque, *impression multicolore, teinte dominante* : jaune.
 BANQUE de L'ALGÉRIE.
Recto : tête d'Isis à droite, à gauche : rectangle du filigrane.
Verso : scène de labourage d'après une mosaïque antique.
 Coupure exclusivement réservée à l'Algérie.
Date de création : 2 décembre 1946.
Dates des émissions : à partir du 15 septembre 1948.
- N° 107 : 5.000 F. Type 1946.** (Format 206 × 105) *filigrane* : profil de mauresque, *impression multicolore.* *Couleur dominante* : rouge pastel.
 BANQUE DE L'ALGÉRIE.
Recto : tête d'Apollon à gauche.
Verso : Arc de triomphe de Trajan à Timgad.
 Coupure exclusivement réservée à l'Algérie.
Date de création : 4 novembre 1946.
Dates des émissions : à partir du 3 septembre 1948.
- N° 108 : 5.000 F. Type 1946 modifié.** Même format, même *filigrane*, mêmes teintes, mais "BANQUE DE L'ALGÉRIE et de la TUNISIE".
 Cette coupure destinée à l'Algérie a le 5 ouvert aux 2 angles inférieurs du verso.
Date de création : 5 octobre 1959.
- N° 109 : 5.000 F. Type modifié.** Même format, même *filigrane*, mêmes teintes.
 "BANQUE de L'ALGERIE et de la TUNISIE".
 Cette coupure destinée à la Tunisie a les particularités suivantes : **au recto**, il comporte le mot "TUNIS" en tout petits caractères dans la marge inférieure droite, à côté du nom du graveur.
Au verso : le "5" arabe aux deux angles inférieurs est un O fermé O. — Sous l'arc de triomphe, les caractères en arabe s'étendent sous les trois arches.
Date de création : octobre 1949.

- N° 110 : 1.000 F. Type 1950.** (Format 185 × 92); *filigrane : profil de mauresque ; impression multicolore.*
Recto : BANQUE DE L'ALGÉRIE ET DE LA TUNISIE.
à gauche, ruines Romaines (les 3 Temples de Sheitla) ; à droite, Ménades dansant une Bacchanale.
Verso : Le triomphe de Neptune (mosaïque du Musée du Bardo.
Dates des émissions : à partir du 10 février 1950.
Tirage exclusif pour la Tunisie.
- N° 111 : 500 F. Type 1950.** (Format 159 × 82); *filigrane : profil de mauresque, impression multicolore, teinte dominante : vert.*
Recto : BANQUE DE L'ALGÉRIE ET DE LA TUNISIE.
Tête de Bacchus et le bouc.
Verso : reproduction d'une mosaïque (deux esclaves déchassant la vigne).
Date de création : 3 janvier 1950 (uniquement pour l'Algérie).
- N° 112 : 5.000 F. Type 1950.** (Format 207 × 107) *filigrane : profil de mauresque, impression multicolore.*
Recto : BANQUE DE L'ALGÉRIE ET DE LA TUNISIE.
Tête de l'Empereur Vespasien et ruines romaines.
Verso : Le triomphe de Bacchus (Debout sur un char tiré par 4 tigresses, le Dieu tient en mains une lance.
Date de création : 9 janvier 1950.
Coupure exclusivement réservée à la TUNISIE.
- N° 113 : 1.000 F. Type 1046.** (Format 185 × 92); *couleur dominante : jaune. Identique au n° 106 pour le filigrane et l'illustration, mais avec titre spécial à l'Algérie : BANQUE DE L'ALGÉRIE ET DE LA TUNISIE.*
- N° 114 : 10.000 F. Type 1952.** (Format 225 × 115); *filigrane : tête de béliet, impression multicolore, couleur dominante : bleu.*
Recto : BANQUE DE L'ALGERIE ET DE LA TUNISIE. au premier plan : mouettes en vol. A l'arrière plan : la ville et le port d'Alger.
Verso : Vapeur à quai.
Tirage exclusif pour l'Algérie.
Date de création : 31 janvier 1955.
- N° 115 : 500 F. Type 1958.** (Format 160 × 82); *filigrane : tête de béliet, impression multicolore.*
Recto : BANQUE DE L'ALGERIE. --- Deux vautours.
Verso : Berger arabe surveillant son troupeau.
Date de création : 2 janvier 1958.
- N° 116 : 500 F. Type 1950.** N° 111 ci-dessus surchargé en rouge : contre valeur de 5 nouveaux francs.
- N° 117 : 1.000 F. Type 1946.** N° 113 ci-dessus surchargé en rouge : contre valeur de dix nouveaux francs.

N° 118 : 5.000 F. Type 1946. BANQUE DE L'ALGERIE n° 107 ci-dessus surchargé en rouge : contre valeur de 50 nouveaux francs.

N° 119 : 10.000 F. Type 1952. N° 114 ci-dessus surchargé en rouge ; contre valeur 100 nouveaux francs.
Billets libellés en nouveaux francs, tous avec BANQUE de L'ALGERIE.

N° 120 : 5 NF. Type 1950. N° 111 ci-dessus (titre rectifié).

N° 121 : 10 NF. Type 1946. N° 106 ci-dessus.

N° 122 : 50 NF. Type 1946. N° 107 ci-dessus.

N° 123 : 100 NF. Type 1952. N° 114 ci-dessus (titre rectifié).

Date de création pour ces nouvelles valeurs : 1959.

Dates des émissions : à partir du 1 janvier 1960.

Observations. En plus du billet de 1000 F surchargé "TRESOR" pour la Corse (n° 90 ci-dessus) il faut ajouter le billet de 1000 francs surchargé spécialement pour servir en TUNISIE.

En décembre 1942, la Tunisie occupée manquant de grosses coupures, des billets de 100 francs au type 1892 (n° 53 du catalogue des billets émis par la banque de France) furent surchargés. Le titre « Banque de France » fut rayé de 2 traits noirs et remplacé dessous par « Banque de l'Algérie », et « Cent francs » fut rayé de 3 traits noirs et remplacé dessous par « Mille francs ». Ce type fut retiré de la circulation en mai 1943.

La loi du 12 janvier 1949 a changé la raison sociale de la « Banque de l'Algérie » qui devient « Banque de l'Algérie et de la Tunisie », laquelle figurera désormais sur tous les nouveaux types de billets.

En application de cette même loi (12 janvier 1949) le gouvernement Général de l'Algérie et le gouvernement Tunisien ont procédé au retrait des billets de 5 francs le 14 avril 1949 en Algérie, et le 1er mai 1949 en Tunisie, puis des coupures 20-50 et 100 francs à dater du 5 avril 1954 en Algérie et du 16 mai 1954 en Tunisie (Ceux émis pour l'Algérie étant toujours remboursables).

Depuis le 28 juillet 1958, le change des billets algériens contre des billets métropolitains a lieu sans formalité et sans frais dans les banques et les caisses publiques, à l'exclusion des billets émis pour la Tunisie.

Le transfert du privilège d'émission de la « Banque de l'Algérie et de la Tunisie » à la nouvelle banque centrale de Tunisie a été fixé au 31 octobre 1958. A compter de cette date, la Banque de l'Algérie et de la Tunisie a cessé de rembourser les billets de ses émissions tunisiennes et elle a repris sa raison sociale de « Banque de l'Algérie ».

(Fin)

J. E. FORIEN DE ROCHESNARD et P. DUGENDRE.

Catalogue des monnaies émises par les provinces du sud en révolte contre leur souverain légitime

par JEAN DE MEY

XII

III) SIÈGE DE BRUXELLES 1584-85.

Historique (voir les États de Brabant).

Frappe monétaire.

Émission du 23 novembre 1584.

1) **Quatre florins** : (661 exemplaires).

En plein champ : (dans un poinçon en forme de losange) .8.4. —.

D.O.M. — BRVXEL — LA . CON — FIRMATA — 4G (lettre l ou s cursive).

vGel. 185 Mail. 21/8.

Or, uniface, carrée, module 28 mm, poids 4,6 g et 4,1 g.

Il existe des faux pesant environ 2,8 g.

2) **Deux florins** : (300 exemplaires).

Idem que précédent mais valeur 2 G (l ou s en cursive).

vGel. 186 Mail. 21/9

Or, uniface, carrée, module 24 mm, Poids 2,1 g.

3) **Deux florins** : (3.038 exemplaires).

Idem que précédent mais métal et module différents.

Argent, uniface, carrée, module 50 mm, Poids 28,3 g.

vGel. 187 Mail. 21/10

PIÈCE : N° 3

DOUBLE FLORIN D'ARGENT 1584.

4) **Un florin** : (1.236 exemplaires).

Idem que précédent sauf valeur : 1 G

Argent, uniface, carrée, module 38 mm, poids 13,9 g.

vGel. 188 Mail 21/11

Il existe un faux dû au faussaire Becker qui se reconnaît à l'aigle qui se trouve dans le haut.

Cette série a été, comme beaucoup de monnaies obsidionales, imitée. Les faux en plomb sont même assez fréquents.

(à suivre)